

Φυσικό Περιβάλλον

Νοέμβριος 2015 και ο πρόωρος χειμώνας κάλυψε στα λευκά τον Όλυμπο, το μυθικό βουνό των προγόνων μας. Ο επιβλητικός ορεινός όγκος που λες και ξεπετάγεται από τα κύματα, αποκομμένος από τις υπόλοιπες οροσειρές της ηπειρωτικής Ελλάδας, είναι ένας από τους νεώτερους γεωλογικούς σχηματισμούς της χώρας. Αναδύθηκε από την ρηχή θάλασσα της αρχέγονης Μεσογείου και κάτω από την πίεση της αφρικανικής πλάκας στην «Μέση Ανώτερη Ηώκαινη» περίοδο (πριν από 40 ως 34 εκατομμύρια χρόνια). Νέος, όμορφος, αποτελεί το λεγόμενο «γεωλογικό παράθυρο» για τον παράδοξο τρόπο που σχηματίστηκε, μοναχικός και σε απόσταση αναπνοής από το Αιγαίο.

Τα αγριόγιδα του Ολύμπου

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: Ανέστης Γιαννικόπουλος, Σ.Ε.Ο ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ

Όπως κάθε χρόνο έτσι κι εφέτος μια ομάδα μελών του «Συλλόγου Ελλήνων Ορειβατών Θεσσαλονίκης» (**Σ.Ε.Ο**) ανεβαίνει στο οροπέδιο των Μουσών για το κλείσιμο του καταφυγίου «**Γιώσος Αποστολίδης**». Αυτή την φορά ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμα 40 περίπου ορειβάτες, που σε μικρές ομάδες ξεκίνησαν ακολουθώντας διαφορετικές διαδρομές για το καταφύγιο. Ήταν Σάββατο 7 Νοεμβρίου και με τρεις συνορειβάτες ξεκινήσαμε την ανάβαση από το κλασικό μονοπάτι της **Γκορτσιάς**. Είχαμε αφήσει πίσω μας την **μεσογειακή ζώνη των αείφυλλων πλατύφυλλων** (300 ως 500 μέτρα πάνω από την θάλασσα) και περπατούσαμε στην **ζώνη δασών οξιάς-ελάτης** (500 ως 1.200 μέτρα) όπου αφθονεί η **Μαύρη Πεύκη** (*Pinus nigra var pallasiana*). Ένα παχύ στρώμα κιτρινισμένων φύλλων σκέπαζε το μονοπάτι και έκρυβε τα χνάρια μας. Η αναμενόμενη από την Ε.Μ.Υ βροχή μας λυπήθηκε και ο ήλιος έπαιζε κρυφτό με τα σύννεφα. Στην Μπάρμπα μπήκαμε πια στην **ζώνη ψυχρόβιων κωνοφόρων** (1.200 ως 2.000 μέτρα) όπου σταδιακά πυκνώνει το **Ρόμπολο** (*Pinus heldreichii*). Μικρή στάση στο παγκάκι της **Κόκας** που μας έδωσε την ευκαιρία να απολαύσουμε την φθινοπωρινή θέα στο φαράγγι του Ενιπέα, απομεινάρι της εποχής των παγετώνων που χάραξαν τις πλαγιές του Ολύμπου πριν από 1 εκατομμύριο χρόνια δημιουργώντας έτσι τις βαθιές χαράδρες και τα πλατώματα του βουνού.

Συνεχίσαμε την ανάβαση και σύντομα φθάσαμε στο καταφύγιο της **Πετρόστρουγκας**. Το αναμμένο τζάκι και η θέα στη πεδιάδα του Δίου και τον Θερμαϊκό μας παγίδευσε και ήταν αδύνατο να αντισταθούμε στο ζεστό τσάι με πευκόμελο που μας τράταραν οι νεαροί εξυπηρετικοί καταφυγιάρχες. Εδώ είναι και η τελευταία δυνατότητα προμήθειας πόσιμου νερού. Παρόλο που το κλίμα στον Όλυμπο είναι μεσογειακού τύπου με πειρωτική επίδραση, δηλ. θερμό και ξηρό το καλοκαίρι, (0° ως 20°C) ενώ τον

χειμώνα είναι υγρό και ψυχρό (-10° ως 20°C) με μέση θερμοκρασία τους -5°C τον χειμώνα και +10°C το καλοκαίρι (η ψηλότερη ζώνη του βουνού πάνω από τα 2.000 μέτρα καλύπτεται με χιόνια για οκτώ περίπου μήνες τον χρόνο, από τον Οκτώβριο ως τον Μάιο) και ως εκ τούτου το καλοκαίρι οι βροχοπτώσεις είναι πολύ συχνές, πολλές φορές με χαλαζόπτωση και απογευματινές καταιγίδες, δεν υπάρχουν πηγές ή ρέματα με νερό στην ζώνη πάνω από τα 1.200 μέτρα. Τα ψηλότερα καταφύγια του Κάκαλου και του Γιώσου Αποστολίδη προμηθεύονται το νερό από το λιώσιμο του χιονιού που συσσωρεύεται και διατηρείται όλο τον χρόνο στη σκιερή βάση του Στεφανιού.

Ξεκινήσαμε για την κορυφή της **Σκούρτας** στα **2.476** μέτρα και σύντομα αφήσαμε πίσω μας τα τελευταία ρόμπολα και μπήκαμε στην **εξωδασική ζώνη υψηλών ορέων** (αλπική ζώνη), γυμνή από δένδρα, όπου κυριαρχούν τα αλπικά λιβάδια στα οποία ενδημούν **150** είδη φυτών κυρίως αγριολούλουδα. Από αυτά, τα **23** είδη απαντώνται **μόνο**, στον Όλυμπο και πουθενά αλλού. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα φυτά που επέζησαν από την εποχή των παγετώνων, όπως το σπάνιο **Γιάνκκα** (*Jankarea heldreichii*) με τα όμορφα μπλε-μωβ λουλούδια που απαντάται σε χαράδρες και ρέματα και σε υψόμετρο μέχρι τα 1.400 μέτρα.

Από τα μεγάλα θηλαστικά που ζούσαν παλιά στον Όλυμπο έχουν πλέον εξαφανισθεί τα λιοντάρια στα οποία αναφέρεται ο Πausanias, οι αρκούδες (Βίος Αγ. Διονυσίου του Νεώτερου) και τα ελάφια. Σήμερα έχουν καταγραφεί **32** είδη θηλαστικών όπως το αγριόγιδο, το ζαρκάδι, το αγριογούρουνο, η αγριόγατα κ.α.

Η πανίδα και η χλωρίδα του Ολύμπου προστατεύτηκε από την ελληνική πολιτεία αρχικά με την κήρυξή του σαν **τον πρώτο Εθνικό Δρυμό της Ελλάδος το 1938**. Έκτοτε θωρακίστηκε και συμπληρώθηκε με τα Ν.Δ. 86/1969, Ν.Δ. 996/1971, Ν. 177/1975 και Ν. 998/1979 που εκτός των άλλων απαγορεύουν το κυνήγι κάθε ζώου με οποιοδήποτε μέσο

και σε όλη την διάρκεια του χρόνου. Το **1981** ο Εθνικός Δρυμός του Ολύμπου χαρακτηρίστηκε από τον Ο.Η.Ε «**Διατηρητέο Οικοσύστημα της Παγκόσμιας Κληρονομιάς**».

Αργά το μεσημέρι φθάνουμε στο καταφύγιο του Σ.Ε.Ο Θεσσαλονίκης «Γιώσος Αποστολίδης» στα **2.750** μέτρα, που είναι και το ψηλότερο στα Βαλκάνια. Το καλαίσθητο πέτρινο διώροφο καταφύγιο είναι κτισμένο σε περίοπτη θέση στο διάσελο μεταξύ των κορυφών του Προφ. Ηλία και της Τούμπας απέναντι από το Στεφάνι, τον θρόνο του Δία με θέα στο Αιγαίο. Η ατμόσφαιρα στο καταφύγιο είναι εορταστική. Με την ευκαιρία του κλεισίματος του καταφυγίου γιορτάζουμε και τα 50 χρόνια ορειβατικής δράσης του μέλους του Σ.Ε.Ο Θεσσαλονίκης και «δάσκαλου», όπως πολύ άξια αποκαλούμε τον **Σάκη Σπανούδη**. Το βράδυ καλεσμένοι είναι και οι διανυκτερεύοντες στο

γειτονικό καταφύγιο «**Κάκαλος**» πολλοί από τους οποίους ήταν και σύντροφοι του «δάσκαλου» στις αποστολές που αυτός οργάνωσε και πραγματοποίησε στα πιο δύσκολα βουνά της Ευρώπης και της Ασίας.

Το πρωί της επομένης και αφού κλειδαμπαρώσαμε το καταφύγιο, ξεκινήσαμε την κάθοδο από τα παλάτια των θεών για τον «πολιτισμό». Δεν είχαμε απομακρυνθεί πολύ (βρισκόμασταν ακόμα στο οροπέδιο των Μουσών) και ένα πλήθος αγριόγιδων μας έκλεινε το μονοπάτι. Κοκκαλώσαμε στην θέση μας για να μην τα τρομάξουμε. Το κοπάδι αποτελούμενο από πάνω από **65** άτομα ήταν το μεγαλύτερο που έχω δει ως τώρα στον Όλυμπο! Πλησιάσαμε προσεκτικά για να έρθουμε σε θέση φωτογράφισης, ενώ τα ζώα συνέχιζαν να βόσκουν αμέριμνα δίχως να ενοχλούνται εμφανώς από την παρουσία μας, παραμένοντας ωστόσο σε απόσταση

Το κοπάδι στην Σκούρτα.

ασφαλείας 50 περίπου μέτρων από εμάς. Το **αγριόγιδο** (*Rupicapra rupicapra balkanica*) είναι θηλαστικό του γένους της αντιλόπης-κατσίκας, απόγονος της **παχυγκαζέλλας** που έζησε πριν από 3 εκατ. χρόνια στις περιοχές της κεντρικής και της ανατολικής Ασίας και ενδημεί στα Βαλκάνια. Δεν πρέπει να συγχέεται με το πιο μεγάλοςωμο **αγριοκάτσικο** ή **κρικρι** της Κρήτης (*Capra aegagrus creticus*) που θεωρείται απόγονος των άγριων κατσικιών που εξημερώθηκαν στην Μικρά Ασία γύρω στο 8.000 π.Χ. και εισήχθηκαν την μινωική εποχή στη Κρήτη. Στην Ελλάδα κατά τη τελευταία απογραφή που έγινε το 2007 από τους **Χαριτάκη Παπαϊωάννου** και **Βασιλική Κατή** του πανεπιστημίου Πάτρας, ο συνολικός αριθμός τους δεν ξεπερνά τα **477-750** άτομα (ο μικρότερος στα Βαλκάνια) που ζουν σε 19 περίπου πληθυσμιακές ομάδες με 30 άτομα κατά μέσο όρο η κάθε

μία. Προηγούμενες απογραφές όπως του κ. **Χατζηρβασάνη** το 1991 και του κ. **Αδαμόπουλου** το 1997, εκτιμούσαν τον συνολικό πληθυσμό τους σε 300-500 άτομα. Αυτό καταδεικνύει ότι ο πληθυσμός των αγριόγιδων σε μια δεκαετία ανέκαμψε κατά περίπου 50% λόγω της απόλυτης προστασίας του είδους στις περιοχές των Εθνικών Δρυμών, πράγμα που δυστυχώς δεν τηρείται με αυστηρότητα στα υπόλοιπα βουνά της χώρας.

Όλοι οι πληθυσμοί ζουν αποκλειστικά σε υποαλπικές περιοχές των βουνών της Στερεάς Ελλάδος και της βόρειας χώρας δηλ. σε υψόμετρο πάνω από 1.600 μέτρα και ο μεγαλύτερος πληθυσμός τους βρίσκεται στην Τύμφη (εκτιμάται στα 130 άτομα). Ακολουθούν ο Όλυμπος και η Γκιώνα (εκτιμώμενος πληθυσμός 100 άτομα στο κάθε βουνό). Οι ομάδες αυτές είναι απομονωμένες με αποτέλεσμα να μην επικοινωνούν μεταξύ τους και ως εκ

Το κοπάδι στο οροπέδιο των Μουσών.

τούτου να μην ανανεώνεται το γενετικό τους υλικό.

Το αγριόγίδο που φθάνει σε μήκος 1,30 μέτρα, ύψος τα 80 εκατ. και ζυγίζει ως 50 κιλά, έχει σαν χαρακτηριστικό γνώρισμα τα όρθια κέρατα με κυρτές απολήξεις. Τα αρσενικά είναι πιο μεγαλόσωμα από τα θηλυκά και φέρουν ισχυρότερα κέρατα. Αλλάζουν τρίχωμα δυο φορές το χρόνο για να προσαρμόζονται καλύτερα στο περιβάλλον. Την άνοιξη το τρίχωμά τους γίνεται ανοικτό καφέ, ενώ το φθινόπωρο αλλάζει σε σκούρο καφέ. Ζει 15 ως 20 χρόνια σε αγέλες με αρχηγό συνήθως ένα θηλυκό. Μόνο τα γέρικα ζώα και κυρίως τα αρσενικά απομονώνονται από το κοπάδι, ενώ τα θηλυκά φροντίζουν και προστατεύουν τα μικρά τους για πολλά χρόνια ιδιαίτερα αν κι αυτά τυχαίνει να είναι θηλυκά.

Θαυμάσαμε το κοπάδι με τα λίγων μηνών βλαστάρια προστατευμένα στο κέντρο και κοντά στα μεγαλύτερα χρονιάρικα αδέρφια τους ενώ οι μάνες δίπλα τους

έβοσκαν με το βλέμμα στραμμένο επάνω τους. Περιμετρικά του κοπαδιού τα μεγαλόσωμα αρσενικά επιδίιδονταν σε επιδείξεις ρώμης παίρνοντας χαρακτηριστικές επιβλητικές στάσεις. Τα δυο πιο μεγαλόσωμα αρσενικά, το ένα απέναντι στο άλλο, φούσκωναν τα στήθη τους έτοιμα να αναμετρηθούν για την επίδοση θέση του μοναδικού επιβήτορα του κοπαδιού. Η αψιμαχία συνήθως κρατά λίγο, είναι αναίμακτη και τελειώνει με το κυνηγητό και την αποβολή του ηττημένου από το κοπάδι. Βρισκόμαστε στην αρχή της εποχής του ζευγαρώματός τους (Νοέμβριος - Δεκέμβριος). Μετά το ζευγαρώμα η θηλυκή κυοφορεί 170 περίπου μέρες και στις αρχές Ιουνίου γεννά ένα, σπανίως δυο κατσικάκια. Τα αρσενικά κατσικάκια θα εγκαταλείψουν την μητέρα τους σε 2-3 χρόνια, ενώ στην ηλικία των 9 ετών εγκαταλείπουν και το κοπάδι. Τα θηλυκά θα παραμείνουν υπό την προστασία της μητέρας τους για 2 ακόμη χρόνια και δεν θα εγκαταλείψουν ποτέ το κοπάδι.

Αψιμαχία αρσενικών για την θέση του επιβήτορα.

Αφήσαμε το κοπάδι να βόσκει στο αραιό, τρυφερό και δροσερό αλπικό χορτάρι του λουσμένου στον πρωινό ήλιο οροπεδίου. Η πρωινή δροσιά στις λόχμες της κιτρινωμένης χλόης ιρίδιζε καθώς οι ακτίνες του ήλιου έπεφταν ακόμη πλάγια πάνω της. Θυμήθηκα την απορία που είχα για το πώς ζουν τα αγριόγιδα χωρίς νερό, όταν έμαθα ότι στον Όλυμπο δεν υπάρχουν πηγές πάνω από τα 1400 μέτρα. Πράγματι δεν χρειάζονται καθόλου νερό καθώς καλύπτουν τις ανάγκες τους από την πρωινή δροσιά των φύλλων.

Το κοπάδι μαζεύτηκε αριστερά του μονοπατιού, σε ψηλότερο σημείο από εμάς, ώστε να μπορεί να διαφύγει ανά πάσα στιγμή προς τα απότομα βράχια του προφ. Ηλία που κρέμονταν από πάνω μας και εμείς εκστασιασμένοι ακόμη από το ξαφνικό συναπάντημα ενός τόσο μεγάλου κοπαδιού συνεχίσαμε για το «πέραςμα του Γιώσου». Κατηφορίσαμε τα σκαλισμένα στα βράχια σκαλοπάτια στα «**Καγκέλια**» και φθάσαμε το στενό

«**Λαιμό**». Το βοριαδάκι που κρατούσε τα σύννεφα εγκλωβισμένα στην κάθετη και σαθρή χωρίς δένδρα χαράδρα των Κόκκαλων στα αριστερά μας, μας δρόσισε, ενώ στο βάθος η κορυφή του Μπαρμπαλά αναδυόταν μέσα από το πυκνό λευκό στρώμα της χαμηλής νέφωσης. Δεξιά μας η απότομη πλαγιά ως το ρέμα του Γκαβού στον Γουμαρόσταλο 1.000 μέτρα πιο κάτω καλυμμένη με πυκνό δάσος κωνοφόρων, φαινόταν σαφώς πιο φιλική και το μονοπάτι έγερνε προς την πλευρά της. Ο Νίκος θυμήθηκε ότι διάβασε στο διαδίκτυο την αναφορά για κοπάδι πάνω από 84 αγριόγιδα που εντόπισε κάποιος ορειβάτης τον περασμένο Αύγουστο.

Ανεβαίνοντας στη Σκούρτα, λίγο πριν φθάσουμε στη κορυφή, κοκκαλώσαμε για άλλη μια φορά. Μπροστά μας ένα δεύτερο κοπάδι με 40 περίπου αγριόγιδα ακροβολισμένο στην βορειοδυτική και απότομη πλαγιά προς τα Κόκκαλα μας κοιτούσε με περιέργεια. Σήμερα είναι η μέρα μας, μέσα σε μισή ώρα συναντή-

σαμε δυο κοπάδια με συνολικό αριθμό πάνω από 100 αγριόγιδα (το σύνολο του πληθυσμού του Ολύμπου το 2007) και πόσα άλλα ακόμη θα βρίσκονται στις γύρω πλαγιές και στα πλατώματα. Φαίνεται πως η απόλυτη προστασία που από το 1969 απολαμβάνει το είδος σε όλη την επικράτεια και ακόμη η περιφρούρηση του Εθνικού Δρυμού του Ολύμπου από τον Φορέα Διαχείρισης έφεραν επιτέλους θετικά αποτελέσματα.

Οι εχθροί των αγριόγιδων είναι λίγοι με κυριότερους την υποβάθμιση των βιοτόπων τους από την υπερβόσκηση των αιγοπροβάτων, που τα οδηγούν σε όλο και πιο υψηλά και απόκρημνα μέρη με λιγοστό χορτάρι και πιο αντίξοες συνθήκες. Ευτυχώς που το αγριόγιδο διαθέτει προσαρμοστικούς μηχανισμούς που του επιτρέπουν να ζήσει σε υψόμετρο πάνω από 2.500 μέτρα, με αραιές συγκεντρώσεις οξυγόνου. Οι πνεύμονές του είναι δυσανάλογα μεγάλοι σε σχέση με το μέγεθός του, η καρδιά του διπλάσια από την ανθρώπινη, ενώ οι παλμοί της όταν τρέχει φθάνουν τους 200 το λεπτό.

Αρνητικός παράγοντας είναι και η γενετική αποδυνάμωση του είδους από την σταδιακή συρρίκνωση του πληθυσμού και την έλλειψη επικοινωνίας μεταξύ των κοπαδιών που ζουν σε διαφορετικά βουνά.

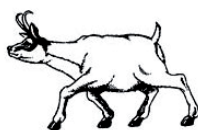
Ο κυριότερος όμως εχθρός τους είναι η λαθροθηρία που οδήγησε στο αποδεκάτισμά τους και απείλησε το είδος με αφανισμό. Ενώ μέχρι την δεκαετία του '40

οι πληθυσμοί τους αφθονούσαν σε όλη την Ελλάδα, κατά την τελευταία καταγραφή τους το 2007 ζούσαν μόνο 30 κοπάδια με συνολικό πληθυσμό 600 με 700 άτομα. Δυστυχώς γι' αυτά το κρέας τους θεωρείται νόστιμο και η τιμή του στην μαύρη αγορά ξεπερνά τα 50€ το κιλό. Ο πιο εύκολος τρόπος κυνηγιού είναι η παγίδα της αλατόπετρας. Οι λαθροκυνηγοί αλατίζουν τις πέτρες στα περάσματα των αγριόγιδων με χοντρό αλάτι και στήνουν καρτέρι το ξημέρωμα. Τα αγριόγιδα που τρελαίνονται για το αλάτι πέφτουν στην παγίδα και τόσο απλά εξοντώνονται. Επιπλέον αν σκοτωθεί μια μάνα, το μικρό της έχει ελάχιστες πιθανότητες να επιζήσει τον ερχόμενο χειμώνα. Αλλά και η νομοθεσία δεν βοηθά στην αποτροπή της λαθροθηρίας. Τα δικαστήρια συνήθως επιβάλλουν στους λαθροκυνηγούς ποινές μερικών μηνών και αυτές με αναστολή.

Από την άλλη, η ελληνική ράτσα θεωρείται από τις πιο υγιείς της Ευρώπης, καθώς είναι η μόνη που δεν προσβάλλεται από το βακτηρίδιο της ψώρας που ταλαιπωρεί τους υπόλοιπους πληθυσμούς αγριόγιδων εκτός Ελλάδος.

Η συνάντηση μέσα σε μια ώρα με δυο τόσο μεγάλα κοπάδια αγριόγιδων σε έναν τόσο περιορισμένο χώρο του Ολύμπου με οδηγεί στο συμπέρασμα ότι σε όλο τον ορεινό του όγκο θα πρέπει ο πληθυσμός τους να είναι πολλαπλάσιος. Μέσα σε λιγότερο από 10 χρόνια λοιπόν και χάρη στην απόλυτη προστασία που απολαμβάνει

Η θηλυκιά διώχνει το ξένο μικρό κατεβάζοντας το κεφάλι και τονίζοντας το προς τα πάνω (η κίνηση αυτή υποδηλώνει απειλή).

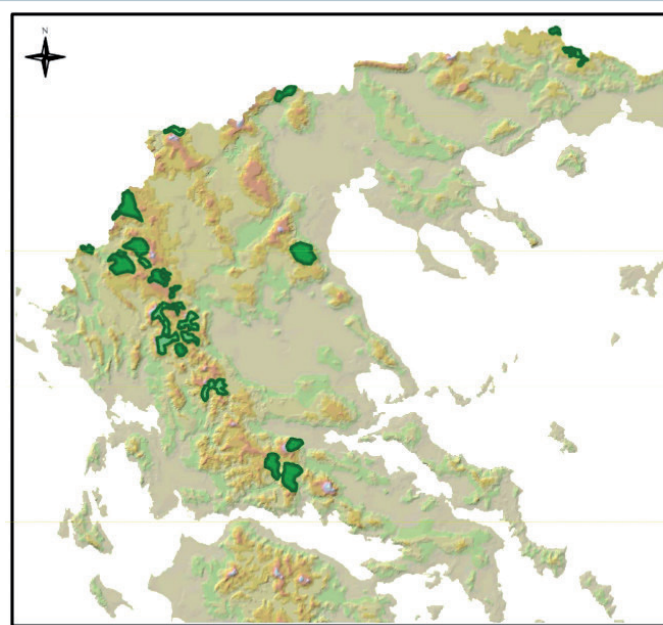

Το αριστερό αγριόγιδο προβάλλει το πηλύρο του και τεντώνει ψηλά το κεφάλι για να δηλώσει την κυριαρχία του στο δεξιό το, οποίο περπατάει αργά με τα πόδια ηυγισμένα, σε ένδειξη υποταγής.

ΠΗΓΗ: Kramer A. 1981 (τροπον.)

νει πλέον το είδος, κατάφερε να ανανήψει και να υπερδιπλασιαστεί. Η συνεργασία των υπηρεσιών (Δασαρχείο Πιερίας και Φορέας Εθνικού Δρυμού Ολύμπου) με τον τοπικό Σύλλογο Κυνηγών απέφερε απτά αποτελέσματα για την προστασία του απειλούμενου αγριόγιδου. Ελπίζουμε να συνεχιστεί αυτή και για τα άλλα είδη πανίδας που ενδημούν στον Όλυμπο. Με αυτή την διαπίστωση που μας γέμισε με ευχάριστα συναισθήματα συνεχίσαμε για το Λιτόχωρο. Επιτέλους κομίζουμε στην Θεσσαλονίκη και καλά νέα.

Το ρουλούδι των παγετώνων Γιανκαία, (*Jankaea heldreichii*).

Η εξάπλωση του αγριόγιδου στην Ελλάδα (Χάρτης τροποποιημένος από Ραφαήλπου & Kati in prep.)

ΥΠΟΜΝΗΜΑ	ΚΛΙΜΑΚΑ 1:3.400.000
	ΒΕΒΑΙΩΜΕΝΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ ΑΓΡΙΟΓΙΔΟΥ
	ΠΙΘΑΝΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΜΙΚΡΩΝ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ ΑΓΡΙΟΓΙΔΟΥ